

НЕБО НИЈЕ ЗНАЛО ДА САМ ЖЕНА

– Даница Томић (1905–1961) –

прва жена пилот

”

Нисам желела да победим гравитацију – само сам хтела да будем слободна и да летим. Када сам први пут видела авион на небу, знала сам: то је мој пут. Ја сам полетела прва, а са мнош и снови многих девојчица који су постали стварност.

Памтим мирис лета и стару крушку у дворишту, под чијом крошњом се ширила најлепша хладовина. Моја другарица је намештала хаљиницу на лутки, а ја сам нетремице гледала у небо. Сунце је било тачно на југу, док сам палцем и кажипрстом правила кругове око очију – моје замишљене авијатичарске наочаре.

- Не знам за тебе, али ја хоћу да летим – рекла сам јој у поверењу.
- Јој, Данице, па то није за девојчице, одговорила је зачуђено.
- За мене јесте!

Тек касније сам схватила да је тај разговор у дворишту заправо било моје одвајање од тла, моја слобода и први лет.

Зовем се Даница Томић. Рођена сам у Београду давне 1905. године, у свету који је од жена тражио да буду тихе, скромне, нежне. Ја сам била све супротно од тога, бучна, радознала и жедна висина. Од малена сам показивала велику радозналост и љубав према науци и техници, што је било необично за девојке тога времена.

Мој отац је радио у железници. Док су друге девојчице добијале лутке, мени је отац доносио зупчанике и причао приче о возовима, брзинама и правцима. Мајка би говорила да ме је небо позвало, а ја бих кроз осмех одмах узвратила:

- И ја њега!

Одлазила бих на Калемегдан где сам сатима гледала облаке и замишљала да пловим изнад града. Поред мене би се на ивицама зицина шепурио голуб, нахраћен уситњеним хлебом, пре него што би се виноу пут неба. Пратила бих га

погледом. Једног дана и ја ћу горе у правом авиону, помислила бих, пратећи његову путању. Ту сам налазила свој мир и бег од речи које сам, попут девојчица тог времена, свакодневно слушала:

- То није за тебе.
- Шта ће ти то?
- Лепо се удај.

А ја сам сањала да возим авион. Нико у мом окружењу није могао да схвати ту жељу.

Када сам рекла да желим да упишем пилотску школу, неки су се насмејали отворено, неки подругљиво, доживљавајући мој сан као тек неку несташну маштарију. Други су ћутали. То није било обично ћутање. Била је то она тешка прогутана реч, праћена погледом скренутим у страну. Болело је више од подсмеха.

Али ја нисам ћутала. Била сам девојка у мушком свету. Девојка која није пристајала да буде невидљива.

Једном сам застала пред огледалом. Дуго сам гледала свој одраз, очи су тражиле одговор. Да ли сам ја стварно довољно јака? – питала сам се у себи. Тишина у соби била је гласнија од сваког одговора. Нисам га знала. Али знала сам нешто друго. Никада нећу престати да покушавам.

У том периоду упознала сам човека који ће променити ток мог живота, али ме никада неће ни покушати да промени. Миодраг Томић – пилот, официр, херој са фронта. Али пре свега, човек који ме је гледао као равну себи. Није се смејао. Није ћутао. Слушао је. Веровао је.

- Ти ћеш једног дана летети, Данице, рекао је мирно, као да је то најприроднија ствар на свету.

Мирис бензина и уља био је моја тоалетна водица, а брујање мотора моја музика. Док би други слушали музику с грамофона, ја сам ослушкивала како се пропелер хвата за ваздух.

С Миодрагом сам проводила вечери над књигама и мапама. Он је цртао линије летова изнад Скадра и Солуна, а ја сам их пратила прстом као да већ држим палицу у рукама. Његове приче нису биле само приче – биле су полетање. Он није био само мој супруг, био је мој ослонац, уз чију помоћ сам се одгурнула ка висинама. Знање сам крала, али он га никада није ни штедео. Све је делио. Сваки трик, сваки осећај за управљач.

- Не дајем ти крила, говорио је. – Научићу те да их сама направиш.

Али колико год књиге, мапе и разговори били важни, небо се не учи из фотеље. Дође тренутак кад мораш да станеш пред свет и кажеш: *Ја хоћу. Ја могу.* Код мене је тај тренутак дошао без фанфара, али с јасноћом грома.

Први пут сам дотакла крила снова 1928. године, када сам отишла и пријавила се у ваздухопловну школу. Били су збуњени – нису имали припремљен одговор за жену која жели да буде пилот.

- Ти хоћеш... да летиш?
- Да – рекла сам, мирно.

Сећам се тог јутра као јутра уочи судбине. Ваздух је мирисао на уље, бензин и прашину. Имала сам на себи кожну јакну, шал око врата и качкет благо нагнут над чело. Испод свега – срце које је куцало као мотор у пуном замаху.

Први пут сам села у авион уз инструктора и, иако је небо било мирно, у мени је све треперило. Није ме било страх висине – само пада. Али још више сам се бојала могућности да не пробам.

- Спремна? – упитао је инструктор, кратко, без много речи. Само сам климнула. У себи сам понављала: Нема повратка. Ако сада не покажеш ко си, нећеш добити другу прилику.

Узлетање је било глатко. Авион, та моја метална птица, као да ме је препознао. Као да је знао да ћу га водити чврсто, али нежно. Подигла сам га у стрми успон. Ветар је зујао кроз пропелере, а облаци су ми измицали као да се и они повлаче пред нечим новим.

Прва акробација. Повукла сам палицу уназад. Авион се подигао, окренуо у луку и у једном тренутку – свет ми се обрнуо. Земља је била горе, небо доле, а ја тачно у средини, мирна. То је био мој свет. У тренутку сам схватила: доле сам мала, овде горе – слободна. Авион је слушао као да смо стари знанци, као да сам му ја учитељ, а не ђак. На крају, урадила сам нагли заокрет, скоро вертикално. Само храбри и они без сумње у себе то могу. Ја сам у том тренутку била обоје. Слетела сам мирно. Није било аплауза, није било речи. Само погледи.

Знала сам да ће тај дан променити све. Био је 2. јун 1933. године. Тог дана сам добила дозволу број 11 – званично постала прва жена пилот у Србији.

Док су ми уручивали дозволу, чула сам само зујање у ушима – исто оно које осетим кад авион крене да убрзава. То није био крај. То је био полет. Нисам добила своју униформу. Ни плату. Ни летачку дужност. Постала сам пилот, али нису знали шта да раде са женом у пилотској кабини. Свет није био спреман за мене. Али ја сам била спремна за свет.

Била сам пресрећна када сам у „Илустрованом листу” угледала своју слику испред авиона, уз текст: Госпођа Даница Томић, супруга мајора Томића – прва жена у нашој земљи која је летела над провалијом од 2.500 метара.

Иако су ме представили кроз њега, знала сам истину. Полетела сам ја – Даница.

Писала сам, молила, нудила. Често сам се враћала кући са једном истом реченицом у глави: Бићете позвани. Позив никада није стигао. Али ја нисам престала да летим – макар у себи.

Не знам за тебе, али ја хоћу да летим

Ја сам била прва. Данас то можда делује као мала ствар. Али први корак увек боли – као каменчић у ципели који те боде на сваком даху. Ја сам га начинила за све оне девојчице које данас, без страха, могу да кажу: Ја желим да летим.

Данас у Србији има жена пилота. Има жена астронаута, инжењерки, докторки. Данас оне можда и не знају моје име. И није ни важно. Важно је да су полетеле.

Ако вам неко каже да нешто није за вас – сетите се мене.

Небо није знало да сам жена. Знало је само да желим да му припадам. И пустило ме.